

گزارش جلسات برگزار شده توسط گروه‌های علمی
فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران

گروه علمی: ارتقای سلامت

تاریخ برگزاری جلسه: ۱۴۰۳/۷/۲۵

موضوع / موضوعات جلسه: برنامه شیر مدارس

تهیه کننده: دکتر لیلا آزادبخت

اعضای حاضر در جلسه (حضور، مجازی)

دکتر کامران باقری لنکرانی؛ دکتر محمدحسین تقدیسی؛ دکتر فاطمه رخشانی؛ دکتر عبدالرحمن رستمیان؛ دکتر علی رمضانخانی؛ دکتر علیرضا مصداقی نیا؛ دکتر حسین ملک افضلی اردکانی؛ دکتر لیلا آزادبخت؛ دکتر عباس استادتقی‌زاده؛ دکتر حمید الله وردی‌پور؛ دکتر امید براتی؛ دکتر هرمز سنایی نسب؛ دکتر محمدجواد کبیر؛ دکتر محمدعلی کیانی؛ دکتر محمداسماعیل مطلق؛ دکتر انسیه جمشیدی؛ دکتر پیام روشنفکر؛ دکتر مریم خیام‌زاده؛ دکتر احمد اسماعیل‌زاده؛ دکتر ویدا احمدی؛ دکتر معصومه غضنفری؛ دکتر یوسف محمدتقی؛ دکتر فاطمه اقبالیان؛ حسین اسداللهی

خلاصه موضوع / موضوعات مطرح شده در جلسه:

برنامه شیر مدارس

تغذیه مناسب در دوران کودکی نقش حیاتی در رشد، توسعه جسمی و ذهنی کودکان دارد زیرا کمبود مواد مغذی می‌تواند منجر به مشکلات جدی مانند سوءتغذیه، کاهش تمرکز و ضعف سیستم ایمنی شود. وعده‌های غذایی سالم در مدارس می‌تواند به بهبود تمرکز، یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان کمک کند. برنامه شیر مدارس یکی از برنامه‌های تغذیه‌ای مهم در بسیاری از کشورها است که با ارائه شیر به عنوان یک منبع غنی از کلسیم، پروتئین و ویتامین‌ها و با هدف بهبود سلامت، تحصیل و تغذیه دانش‌آموزان اجرا می‌شود. این برنامه‌ها معمولاً شامل توزیع رایگان شیر در مدارس ابتدایی و متوسطه هستند و تأثیرات مثبت زیادی بر سلامت و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارند. بر اساس گزارش‌ها توزیع شیر مدارس در دنیا قدمتی بیش از ۱۰۰ سال دارد. طرحی که در بسیاری از کشورها از سال‌های قبل آغاز شده و تاکنون نیز ادامه دارد و در برخی کشورهای دیگر نیز یا متوقف شده یا هنوز به مرحله اجرا در نیامده است.

در ایران نیز برنامه شیر مدرسه در سال گذشته با دستور ریاست جمهوری وقت شهید آیت‌الله دکتر ریسی پس از سال‌ها وقفه مجدداً در مدارس ابتدایی دولتی کشور آغاز شد. در کشورهای دیگر نیز تاریخچه توزیع شیر رایگان در مدارس قدمتی بیش از ۱۰۰ سال دارد. این طرح در انگلستان از سال ۱۹۲۰ میلادی، در آمریکا از سال ۱۹۴۰ و در اروپا از سال ۱۹۷۵ اجرا شد و در حال حاضر نیز در حدود ۱۰۰ کشور این طرح اجرا می‌شود که این کشورها

شامل انگلستان، چین، ژاپن، استرالیا، فرانسه، ایتالیا، آمریکا، کانادا، ترکیه، روسیه، ایران، عربستان، امارات، آلمان، پاکستان، اسپانیا، کره جنوبی، آفریقای جنوبی، کنیا، نروژ، هند و ... است. به عنوان مثال در کشور چین ۲۷ میلیون دانش آموز در رده سنی ۶ تا ۱۵ سال از سال ۲۰۰۰ تاکنون تحت پوشش شیر مدارس هستند. در انگلستان ۱.۵ میلیون دانش آموز در رده سنی صفر تا ۱۸ سال تحت پوشش این برنامه هستند. در ترکیه شش میلیون دانش آموز تحت پوشش توزیع شیر رایگان در مدارس هستند و این طرح از سال ۲۰۱۲ در این کشور آغاز شده و تاکنون نیز ادامه دارد.

برنامه‌های حمایت تغذیه‌ای در مدارس به عنوان یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین ابزارها برای بهبود وضعیت تغذیه‌ای و تحصیلی کودکان شناخته می‌شوند. این برنامه‌ها که در بسیاری از کشورها به اجرا درآمده‌اند، نه تنها به کاهش گرسنگی و سوءتغذیه در میان دانش‌آموزان کمک می‌کنند، بلکه تأثیرات مثبت گسترده‌ای بر سلامت جسمی و روانی، عملکرد تحصیلی و حتی وضعیت اقتصادی خانواده‌ها و جوامع دارند. در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، گرسنگی و سوءتغذیه از مشکلات عمده‌ای هستند که کودکان با آن مواجه‌اند. این مشکلات می‌توانند به طور مستقیم بر توانایی یادگیری و تمرکز دانش‌آموزان تأثیر بگذارند و در نتیجه، عملکرد تحصیلی آنها را کاهش دهند. برنامه‌های تغذیه‌ای مدارس با ارائه وعده‌های غذایی مغذی و متعادل، به بهبود وضعیت تغذیه‌ای کودکان کمک می‌کنند و از این طریق، زمینه را برای یادگیری بهتر و موفقیت تحصیلی فراهم می‌سازند. از سوی دیگر، برنامه‌های تغذیه‌ای مدارس می‌توانند تأثیرات مثبتی بر اقتصاد محلی داشته باشند. با همکاری با کشاورزان و تولیدکنندگان محلی برای تأمین مواد غذایی مورد نیاز، این برنامه‌ها می‌توانند به تقویت اقتصاد محلی و ایجاد اشتغال کمک کنند. این همکاری‌ها می‌توانند به بهبود وضعیت اقتصادی خانواده‌های کشاورز و تولیدکننده نیز منجر شوند و از این طریق، به کاهش فقر در جامعه کمک کنند.

برای دستیابی به اهداف بلندمدت در حوزه سلامت و رفاه دانش‌آموزان، همکاری و هماهنگی بین‌بخشی بین نهادهای مختلف از جمله وزارت بهداشت، آموزش و پرورش و سازمان‌های بین‌المللی ضروری است. برنامه‌ریزی مناسب و اجرای دقیق این برنامه‌ها می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی و آینده‌ای روشن‌تر برای کودکان و نوجوانان کمک کند. برنامه شیر مدارس می‌تواند تأثیرات گسترده و مثبتی بر سلامت، تحصیل، و اقتصاد جامعه داشته باشد. این برنامه‌ها نیازمند حمایت مالی و اجرایی پایدار از سوی دولت و سازمان‌های بین‌المللی هستند تا بتوانند به طور مؤثر و بلندمدت اجرا شوند و به اهداف خود دست یابند.

تأثیرات بلندمدت مستند بر اساس مطالعات بین‌المللی

- ۱- بهبود تغذیه: شیر منبع غنی از کلسیم، پروتئین و ویتامین‌های ضروری است که به رشد و تقویت استخوان‌ها و دندان‌ها کمک می‌کند.
- ۲- افزایش تمرکز و عملکرد تحصیلی: تحقیقات نشان داده‌اند که دانش‌آموزانی که صبحانه و میان‌وعده‌های مغذی مانند شیر مصرف می‌کنند، تمرکز و عملکرد تحصیلی بهتری دارند.

۳- کاهش بیماری‌ها: مصرف منظم شیر می‌تواند به تقویت سیستم ایمنی بدن کمک کند و از بیماری‌های مختلف جلوگیری کند.

۴- کاهش فقر غذایی: در مناطقی که خانواده‌ها توانایی مالی برای تأمین مواد غذایی کافی ندارند، برنامه شیر مدارس می‌تواند به کاهش فقر غذایی کمک کند.

۵- تشویق به عادات غذایی سالم: این برنامه می‌تواند دانش‌آموزان را به مصرف مواد غذایی سالم‌تر تشویق کند و عادات غذایی مناسبی را در آن‌ها نهادینه کند.

نتایج اجرای برنامه شیر مدارس در سال ۱۴۰۲ در ایران

۱- کاهش نرخ کوتاه قدی از ۳.۸ درصد در ابتدای برنامه به ۲.۷ درصد در پایان اجرای برنامه در طی سال تحصیلی که کاهش ۳۰ درصدی را نشان می‌دهد

۲- اظهار رضایت حدود ۹۰ درصد کودکان از طعم شیر و همچنین از زمان توزیع شیر در مدارس

۳- حدود ۵ تا ۱۰ درصد بهبود در دانش و آگاهی کودکان در مورد مصرف شیر و اثرات مفید آن بر روی سلامت در استان‌های مختلف

ویژگی شیر توزیعی

شیر مورد استفاده در برنامه شیر مدرسه باید مطابق با استانداردهای ملی ایران باشد. شرکت‌های طرف قرارداد موظف‌اند برای تولید شیر مدرسه شیر خام صنعتی با کیفیت و با بار میکروبی کمتر از ۱۰۰۰۰۰ خریداری و مورد استفاده قرار دهند. شیر توزیعی بین دانش‌آموزان مشمول برنامه فوق در بسته‌های ۲۰۰ سی‌سی با ۲/۵ درصد چربی که صرفاً از شیر خام صنعتی با رعایت ضوابط بهداشت و استاندارد تولید شده، به همراه نی و با حفظ زنجیره سرد می‌باشد.

اهداف برنامه شیر مدارس

۱- پیشگیری از سوء تغذیه و ارتقای سلامت دانش‌آموزان

۲- ترویج فرهنگ مصرف شیر در بین دانش‌آموزان

۳- تأمین میان وعده مناسب غذایی برای دانش‌آموزان

نقاط قوت برنامه

۱- ماهیت بین‌بخشی برنامه و همکاری بین وزارت آموزش و پرورش و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

۲- تشویق به مصرف لبنیات در کودکان و نوجوانان که نیاز به کلسیم و ویتامین د در آن‌ها به علت رشد و استحکام استخوانی بالا است

۳- توزیع شیر در مدارس موجب افزایش دسترسی به یکی از بهترین منابع کلسیم و ویتامین "د" (در صورت مکمل‌یاری) در کودکان و نوجوانان می‌شود.

۴- وجود برنامه مدون آموزشی برای افزایش آگاهی گروه هدف در زمینه اهمیت مصرف شیر توزیع شده می تواند بر میزان پذیرش گروه هدف تاثیر بگذارد.

نقاط ضعف، چالش ها و مشکلات برنامه

- ۱- عدم تخصیص به موقع و کافی منابع مالی که موجب شده در سال های اخیر برنامه بصورت کامل اجرا نشود.
- ۲- توزیع نامنظم یا عدم توزیع شیر در برخی مدارس
- ۳- بسته بندی نامناسب شیرهای توزیع شده
- ۴- رعایت نکردن استاندارد در شیرهای توزیعی
- ۵- مشکلات تأمین زنجیره سرد برای توزیع و نگهداری شیر
- ۶- کمبود نیروی انسانی و کمبود یخچال در مدارس برای نگهداری شیرها
- ۷- نامناسب بودن زمان بندی توزیع شیر

توصیه های مطرح شده:

- استفاده از فناوری های نوین و بهبود زیرساخت های حمل و نقل برای حفظ زنجیره سرد
- آموزش و آگاهی بخشی به والدین و دانش آموزان درباره فواید مصرف شیر به منظور افزایش پذیرش برنامه
- افزایش بودجه: تخصیص بودجه بیشتر از سوی ارگان های مربوطه
- همکاری بین بخشی: همکاری بهینه بین وزارت خانه های آموزش و پرورش و بهداشت
- پایش و ارزیابی: ارزیابی مستمر برنامه برای بهبود و اصلاح

رئوس نتایج مذاکرات در جلسه:

- مکاتبه فرهنگستان با ریاست جمهوری در خصوص تخصیص اعتبار در بودجه سال جاری برای شیر مدارس و پایدار کردن اعتبار برای سال آتی
- مکاتبه فرهنگستان با بنیاد مستضعفان و جانبازان جهت حمایت از تأمین شیر و یک میان وعده همراه برای مدارس مناطق محروم